

ספר משלי פרק י פסוק כח
תּוֹחַלַת צְדִיקִים שְׁמֵחָה וְתִקְוַת רְשָׁעִים תֵּאבֵד:

ביאור הגר"א - משלי פרק י פסוק כח

תּוֹחַלַת צְדִיקִים שְׁמֵחָה
תּוֹחַלַת הוּא מָה שְׂאֵדָם מִצְפָּה שִׁיבֵא אַח"ז [רָאָה מִשְׁלֵי יָא, ז], וְכַמ"ש [מִשְׁלֵי יָג, יב] "תּוֹחַלַת מְמוֹשְׁכָה."
וְתִקְוָה הוּא מָה שֶׁהָאָדָם מִצְפָּה שִׁיבֵא לוֹ תִיכֶף [רָאָה מִשְׁלֵי יָא, כג], וּבִזְמַן קָרוֹב הוּא מִצְפָּה.
וְהֵינּוּ שֶׁהַצְדִיקִים אֵינָם מִצְפִּים לִיטוֹל שְׂכָרָם בְּעַה"ז, רַק מִיחֲלִים לֵאלֹקִים שִׁיתֵן לָהֶם שְׂכָר טוֹב בְּעַה"ב.
וְזֶה שֶׁתּוֹחַלַת צְדִיקִים לְשִׂמְחָה כַּמ"ש [תְּהִלִּים צז, יא] אֹרֵךְ זְרוּעַ לְצַדִּיק וְלִישְׂרֵי לֵב שְׁמֵחָה. וְתִקְוַת רְשָׁעִים תֵּאבֵד מֵהֶם, שֶׁהֵם מְקוּיִם לִיקַח תִּיכֶף, אִפְּיָא זֶה תֵּאבֵד, כִּי דֶרֶךְ רְשָׁעִים תֵּאבֵד [עַל פִּי תְּהִלִּים א, ו].

ספר משלי פרק יא פסוק ז
בְּמוֹת אָדָם רְשָׁע תֵּאבֵד תִּקְוָה וְתּוֹחַלַת אוֹנִים אֲבָדָה:

ביאור הגר"א - משלי פרק יא פסוק ז

בְּמוֹת אָדָם רְשָׁע תֵּאבֵד תִּקְוָה
כַּבֵּר כִּתְּבִיתִי [עַל מִשְׁלֵי י, כח] שֶׁתִּקְוָה הוּא בִּזְמַן קָרוֹב וְתּוֹחַלַת הוּא בִּזְמַן רְחוֹק.
וְזֶה הָאָדָם רְשָׁע מְקוּיִם שִׁיחִיָּה הַטּוֹב לוֹ לְעִצְמוֹ וְזֶהוּ תִקְוָה שֶׁמְקוּיִם שִׁיחִיָּה לוֹ תִיכֶף, וְכַשִּׁימוֹת יֵאבֵד הַתִּקְוָה.
וְתּוֹחַלַת אוֹנִים אֲבָדָה וְזֶה שֶׁהִיא מִיחֵל שִׁיחִיָּה טוֹב גַּם לְבָנָיו שִׁישְׂאָרוֹ אַחֲרָיו וְזֶהוּ תּוֹחַלַת שֶׁהוּא לְזַמֵּן רְחוֹק וְגַם הַבָּנִים מִצְפִּין שִׁיבֵא הַטּוֹב לָהֶם, וְזֶהוּ תּוֹחַלַת אוֹנִים מָה שֶׁהָאוֹנִים – שֶׁהֵם בָּנָיו – מִיחֲלִים. אוֹ מָה שֶׁהוּא מִיחֵל שִׁיחִיָּה לְאוֹנִים שֶׁהֵם בָּנָיו אֲבָדָה בְּמוֹתוֹ.
וְסוּד בְּמוֹת אָדָם רְשָׁע וְגו' הוּא סוּד [עֲמוּס ב, ו] עַל שֶׁלֶּשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' וְכַמ"ש בְּתִקְוֹנִים [תִּיקוֹן סט].

ספר משלי פרק יג פסוק יב
תּוֹחַלַת מְמוֹשְׁכָה מִחֲלָה לֵב וְעֵץ חַיִּים תִּאָּהֵב בָּאָה:

ביאור הגר"א - משלי פרק יג פסוק יב

תּוֹחַלַת מְמוֹשְׁכָה מִחֲלָה לֵב הַעֲנִין שֶׁאֵמְרוּ רַז"ל [בְּרִכּוֹת דף לב עמוד ב] שֶׁקָּאֵי עַל עֵיוֹן תְּפִלָּה

ואמרו שם מאי תקנתיה יעסוק בתורה
והיינו שתפילה הוא חיי שעה שאינו רק על עה"ז [שבת דף י, אמוד א]
אבל תורה הוא חיי עולם שהוא דרך לעה"ב.
ובעה"ז אפשר שלא יתן לו הקב"ה אף אם יתפלל ולא יהיה לו רק מחלה לב [ראה משלי
טז, כ];
וע"ז אמרו מאי תקנתיה יעסוק בתורה – שהוא חיי עה"ב,
ובודאי יבא לו תאונו ורצונו וזהו ועץ חיים שהיא התורה תאוה באה.

מסכת ברכות דף לב עמוד ב

אמר רבי חנין אמר רבי חנינא כל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם. מנא לן
ממשה רבינו שנאמר [דברים ט'] ואתפלל אל ה' וכתוב בתריה וישמע ה' אלי גם בפעם
ההיא. איני? והא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן "כל המאריך בתפלתו ומעיין בה
סוף בא לידי כאב לב, שנאמר [משלי י"ג] תוחלת ממשכה מחלה לב." מאי תקנתיה?
יעסוק בתורה שנאמר [משלי י"ג] "ועץ חיים תאוה באה" ואין עץ חיים אלא תורה
שנאמר [משלי ג'] עץ חיים היא למחזיקים בה. לא קשיא: הא דמאריך ומעיין בה, הא
דמאריך ולא מעיין בה.
אמר רבי חמא ברבי חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר
[תהלים כ"ז] קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'.

ספר משלי פרק י פסוק כט

מעוז לתם דרך ה' ומחתה לפעלי און:

ביאור הגר"א – משלי פרק י פסוק כט

מעוז לתם דרך ה' ומחתה לפועלי און.
כלומר שדרך ה' הוא מעוז לאותן ההולכין בתמימות אבל מחיתה הוא הדרך ה' לאותו
שחושבין און בלבם, הוא מחיתה להם [ראה משלי יט, ט], כמ"ש [הושע יד, י] "כי ישרים
דרכי ה' צדיקים ילכו בהם ופשעים יכשלו בהם."
וא' "לפועלי און" כי פועל הוא בנסתר כלומר במחשבתם
וכמ"ש [ישעיה ה, יב] "ואת פועל ה' לא יביטו ואת מעשה ידיו לא ראו"
ועיין בפרושי על ישע'י; וכמ"ש [חגיגה טו, עמוד ב] "טינא היה בלבם."

חגיגה דף טו עמוד ב

אשכחיה שמואל לרב יהודה דתלי בעיברא דדשא, וקא בכי. אמר ליה שיננא מאי קא
בכית? אמר ליה מי זוטרא מאי דכתיב בהו ברבנן [ישעיהו לג] "איה ספר איה שקל איה
ספר את המגדלים?"

איה סופר – שהיו סופרים כל אותיות שבתורה
איה שוקל – שהיו שוקלים קלין וחמורין שבתורה
איה סופר את המגדלים – שהיו שונין שלש מאות הלכות במגדל הפורח באויר
ואמר רבי אמי תלת מאה בעיי בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר
ותנן שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא, אנן מה תהוי עלן.
אמר ליה שיננא טינא היתה בלבם.
אחר מאי זמר יוני לא פסק מפומיה
אמרו עליו על אחר בשעה שהיה עומד מבית המדרש הרבה ספרי מינין נושרין מחיקו.
שאל נימוס הגרדי את רבי מאיר כל עמר דנחית ליורה סליק
אמר ליה כל מאן דהוה נקי אגב אימיה סליק כל דלא הוה נקי אגב אימיה לא סליק.

רש"י מסכת חגיגה דף טו עמוד ב

ותלי בעיברא דדשא – נשען על הבריה.
ברבנן – בתלמידים היוצאין לתרבות רעה.
שוקלין – לדרוש קל מחמור וחמור מקל, לפי המשקולת של קל וחומר.
במגדל הפורח באויר – יש מפרשים: שדורשין גובהו של למ"ד ודורשין בו כל זאת,
ויש אומרים: מגדל דור הפלגה, ולי נראה: מגדל הפתוח לאויר גרסינן, והן מהלכות
אהלות, מגדל של עץ, שקורין משטיי"ר [ארון], ועומד בפתח ופתחו לבקעה או
לחצר שהוא אויר, במסכת אהלות (פרק רביעי משנה א) ישנה משנה: מגדל העומד
באויר.

ארבעה הדיוטות – בלעם ודואג ואחיתופל וגחזי, בפרק חלק.

טינא היתה בלבם – רשעים היו מימיהם.

אחר מאי – מפני מה בא לידי כך, ולא הגינה תורתו עליו?

זמר יוני לא פסק מביתו – והיה לו להניח בשביל חורבן הבית, דכתיב בשיר לא ישתו
יין (ישעיהו כד).

נושרין מחיקו – קודם שהפקיר עצמו לתרבות רעה, אלמא: טינא הוות בלבו.
כל עמר דנחית ליורה סליק – כל צמר שניתן ליורה של סממנין לצבוע עולה לו צבעו,
או אינו עולה, כלומר: כל הלומדים לפני חכמים, עולה להן תורתן להגיין עליהן מן
החטא?

כל דנקי אגב אימיה – שלא נתלכלך בגיזה – עולה לו צבעו, כלומר, כל שיראת חטאו
קודמת לחכמתו – עולה לו, כן נראה בעיני, ורבותי מפרשי: כל עמר דנחית ליורה סליק
– כל שירד לידון בגיהנם עולה, אגב אמו – צמר בן יומו שלא נרמס בטיט עולה לו
הצבע, כלומר: שיש זכיות בידו עולה.

ישעיהו פרק לג פסוק יח

לבך יהגה אימה איה ספר איה שקל איה ספר את המגדלים:

רד"ק ישעיהו פרק לג פסוק יח

לבך יהגה אימה – לבך שהיה הוגה אימה טרם זה, כלו' כל היום היית בפחד המס והיית מחשב בלבך איה סופר עתה יבא עלינו, כותב המס ושוקל הכסף מידינו:
סופר את המגדלים – פירוש שהיה סופר המגדלי' אשר בעיר ועיר כי אותם הבתים הגבוהים היו חשובים ונותנים יותר במס. וכל אותם המחשבה והפחד לא יהיה לך עוד: